

6.11.2013

Dnro 2777/4/12

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

KASVATUKSEEN LIITTYVÄT SÄÄNNÖT EIVÄT SAA OLLA MIELIVALTAISIA LASTENKODISSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 24.7.2012 osoittamassaan kirjoituksessa sosiaalitoimen sekä lastenkodin menettelyä lastaan koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että hänen lapsensa liikkumisvapautta oli rajoitettu ilman, että asiasta olisi tehty asianmukaista päätöstä. Hän kertoi vielä, että lapsen karkumatkan jälkeen lapsi oli joutunut 30 päiväksi intensiiviseurantaan.

Kantelija arvosteli lastenkodin käytäntöjä lapsen käyttövarojen maksamisessa ja käytön seurannassa. Hän arvosteli myös laitoksen käytäntöä ottaa sijoitettujen lasten puhelimet haltuunsa.

Kantelija arvosteli sosiaalitoimen viranhaltijaa siitä, ettei lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ollut tavannut kahden kesken sijoitettua lasta.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Lapsen oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun

Lastensuojelulain 13 b §:n mukaan lastensuojelun tarpeessa olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle kuuluu lastensuojelulain mukaan lasta koskevien päätösten valmistelu ja osin myös lasta koskeva päätöksenteko. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vastaa käytännössä myös lasta koskevan asiakassuunnitelman laatimisesta.

Lastensuojelulain 29 §:n mukaan lastensuojelua toteutettaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata lapsi riittävän usein henkilökohtaisesti. Lapsen henkilökohtaisten tapaamisten järjestämisessä on säännöksen mukaan pyrittävä yhteistoimintaan huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa.

Lastensuojelulain 53 §:n mukaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että sijaishuollossa olevalle lapselle selvitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisella tavalla, miksi hänet on otettu huostaan sekä selostettava niitä toimia, joihin hänen asiassaan on ryhdytty tai joihin aiotaan ryhtyä.

Säännöksen mukaan lapselle on järjestettävä asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää muiden läsnä olematta ja keskustella häntä itseään ja sijaishuollon toteuttamista koskevista asioista.

3.1.1

Saatu selvitys ja arviointi

Hyvinvointipalvelujen antaman lausunnon mukaan kahdenkeskistä tapaamistilaisuutta lapsen kanssa ei ole järjestetty, koska lapsi itse ei ollut ilmaissut tarvettaan kahdenkeskiseen keskusteluun tai tapaamiseen. Lausunnon mukaan tapaamisten järjestämisessä oli keväällä 2012 ollut vaikeuksia myös sen johdosta, että lapsi ei ollut tullut varattuihin tapaamistilanteisiin.

Sosiaalityöntekijöiden selvityksen mukaan lasta on tavattu huostaanoton kuulemistilaisuuden yhteydessä sekä asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Selvityksen mukaan ainoa kahdenkeskinen tapaaminen lapsen kanssa on ollut kuultaessa asianosaisia huostaanottoasiassa.

Kantelukirjoituksen ja sosiaalityöntekijöitten selvityksen mukaan lapsen äiti oli pyytänyt lapsensa puolesta, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä olisi yhteydessä lapseen. Selvityksen mukaan lapseen yritettiin saada yhteyttä lapsen kotiloman aikana.

Saadusta selvityksestä ilmenee, että lasta ei ole tavattu kahden kesken hänen sijoituspaikassaan eikä pyritty sijoituspaikassa äidin yhteydenoton jälkeenkään järjestämään kahdenkeskisiä keskustelu- ja tapaamistilaisuuksia.

Arvioin asiaa seuraavasti.

Lastensuojelulain mukaan lapselle on järjestettävä riittävä mahdollisuus tavata henkilökohtaisesti hänen asioistaan vastaavaa sosiaalityöntekijää tai muuta lastensuojelun työntekijää. Erityisen tärkeää henkilökohtaisen keskustelun toteuttaminen on mielestäni silloin, kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle laitokseen tai perhehoitoon.

Lapsella tulee olla oikeus vapaasti kuvata ja kertoa omista olosuhteistaan sijaishuoltopaikassa sekä tarvittaessa tuoda esiin omia näkemyksiään ja mahdollisesti kokemiaan epäkohtia sijaishuoltopaikan toiminnassa.

Säännöksen tarkoittama oikeus kuuluu siis lapselle. Lapsella itsellään on aina oikeus pyytää tai vaatia tällaisen henkilökohtaisen tapaamisen toteuttamista. Lasta ei voida pakottaa tällaiseen henkilökohtaiseen tapaamiseen tai keskusteluun, ellei lapsi sitä itse halua tai jos hän torjuu hänelle varatun mahdollisuuden keskusteluun. Henkilökohtaisten tapaamisten toteuttamista ei voida kuitenkaan jättää koskaan yksinomaan lapsen oman halun tai mielipiteen varaan. Korostan, että sosiaalityöntekijän on aktiivisesti tarjottava tätä mahdollisuutta lapselle sekä myötävaikutettava omalla toiminnallaan siihen, että tapaamiset voitaisiin toteuttaa.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että lapsi oli halunnut yhteydenottoa sosiaalityöntekijäänsä. Lasta yritettiin tavoittaa puhelimitse hänen kotilomallaan. Lasta ei kuitenkaan tavattu hänen sijaishuoltopaikassaan tai pyritty muutoin toteuttamaan tapaamista tai keskustelua lapsen sijaishuoltopaikassa tai sen ulkopuolella. Lapsen oikeus henkilökohtaiseen tapaamiseen ja keskusteluun ei siis toteutunut. Asiassa on toimittu virheellisellä tavalla.

Saamastani selvityksestä ilmenee vielä, että lapsi oli ollut karkumatalla laitoksesta. Lapseen oli kohdistettu lisäksi ainakin kahteen otteeseen lastensuojelulain tarkoittamia toimenpiteitä. Karkumatkasta ja rajoitustoimenpiteistä huolimatta sosiaalityöntekijä ei tavannut lasta.

Totean, että lapsen karkumatkan syyt on mielestäni aina yhdessä lapsen kanssa selvitettävä. Mikäli lapseen kohdistetaan rajoitustoimenpiteitä, tulisi lapsen kanssa keskustella rajoitustoimenpiteisiin johtaneista syistä ja rajoitustoimenpiteitten mahdollisista seurauksista.

Saamistani asiakirjoista ilmenee, että lapsen sijaishuoltopaikka (lastenkoti) oli pyrkinyt selvittämään lapselle rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Tätä on pidettävä asianmukaisena. Totean kuitenkin, että sijoittajakunta ja vastuussa oleva viranhaltija ei voi siirtää omia tehtäviään siten, että lapsen sijaishuoltopaikka vastaa pääasiallisesti viranomaiselle kuuluvista tehtävistä.

Sosiaalityöntekijöiden selvityksestä ilmenee vielä, että lapsen äiti oli pyytänyt lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää mukaansa lastenkotiin. Sosiaalityöntekijällä ei selvityksen mukaan ollut mahdollisuutta kuitenkaan lähteä äidin mukaan työtilanteensa vuoksi.

Totean tältä osin seuraavaa. Kunnan on varattava lakisääteisiin tehtäviinsä riittävät voimavarat. Tarvittaessa kunnan on järjesteltävä viranhaltijoitten työtehtäviä siten, että viranhaltija suoriutuu hänelle laissa tai muutoin määrätyistä tehtävistä. Korostan, että työnantajan on huolehdittava siitä, että sen alaisilla viranhaltijoilla ja työntekijöillä on tosiasialliset mahdollisuudet suoriutua tehtävistään.

- - -

3.2

Yleiset periaatteet rajoitusten käytössä

Lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden keskeisenä tarkoituksena on varmistaa huostaanoton tarkoituksen toteutuminen taikka lapsen, toisen henkilön tai omaisuuden suojaaminen. Laitoksessa lapseen saa kohdistaa rajoitustoimenpiteitä vain siinä määrin kuin huostaanoton tarkoituksen toteuttaminen, lapsen oma toisen henkilön terveys tai turvallisuus välttämättä vaatii. Rajoitusten käyttäminen rangaistuksena on aina kielletty. Käytettävissä olevista toimenpiteistä on valittava lapsen itsemääräämisoikeutta tai muuta perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava toimenpide. Toimenpiteen tulee olla oikeassa suhteessa sillä tavoiteltavaan hyväksyttävään päämäärään nähden. Rajoitustoimenpiteet on toteutettava aina mahdollisimman hienovaraisesti lapsen ihmisarvoa kunnioittavalla ja lapsen perusoikeudet turvaavalla tavalla. Rajoitustoimenpiteitä toteutettaessa on otettava huomioon lapsen ikä, kehitystaso, lapsen sukupuoli, uskonnollinen vakaumus sekä etninen tausta tai muu kulttuuritausta.

Rajoitusten käyttämisessä on tehtävä ero rajojen asettamisessa lapsille, jolloin kyse on kasvatuksellisten keinojen käyttämisestä. Jos kysymys on selkeästi lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämisestä ja siihen liittyvien rajojen asettamisesta, kysymys ei ole lain

tarkoittamista rajoitustoimenpiteistä. Ero tällaisten hyväksyttävien rajojen asettamisen ja toisaalta lapsen perusoikeuksien rajoittamisen välillä ei ole kuitenkaan aina selkeä. Kasvatuksellisilla rajoilla ei kuitenkaan puututa lapsen perusoikeuksiin, vaan kysymys on lapsen päivittäisen hoidon ja huolenpidon järjestämisestä ja lapsen kasvun ja kehityksen tukemisesta. Hyväksyttävien kasvatukseen kuuluvien sääntöjen tulee olla suhteellisuusperiaatteen huomioivia ja sen edellyttämien rajojen piirissä pysyviä.

3.2.1

Liikkumisvapauden rajoittaminen

Lastensuojelulain 69 §:n mukaan lapselle saadaan, jos se on hänen huoltonsa kannalta välttämätöntä ja jos se on lapsen edun mukaista, asettaa määräajaksi kielto poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Erikseen mainituissa säännöksissä on säädetty liikkumisvapauden rajoittamisen perusteista ja päätöksenteko-oikeudesta.

Liikkumisvapauden rajoittamista ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen hoito ja kasvatusta välttämättä edellyttää. Toimenpide on myös lopetettava heti, kun se ei ole enää säännöksen (lastensuojelulain 69 §:n) tarkoittamalla tavalla välttämätön.

Liikkumisvapauden rajoittaminen merkitsee säännöksen mukaan kieltoa poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Tämän alueen ulkopuolella lapsi ei siis voi poistua muutoin kuin yhdessä työntekijän kanssa. Rajoituksen tarkoituksena on suojata lasta sellaiselta lapsen omalta käytökseltä, joka vahingoittaa vakavasti hänen hoitoaan ja huoltoaan. Rajoituksen tulee olla lapsen edun mukainen. Lapselle tulee rajoituksen aikana turvata mahdollisuuksien mukaan koulunkäynti, harrastustoiminta, retkille osallistuminen tai muu vastaava toiminta. Rajoitus ei saa olla rangaistuksen luontoinen. (Ks. HE 225/2004, s. 98–100).

3.2.2

Saatu selvitys ja arviointi

Saadun selvityksen mukaan lapsen liikkumisvapautta rajoitettiin 7.3.–13.3. ja 26.3.–1.4. välisinä aikoina. Selvityksen ja asiassa tehtyjen kirjaamismerkintöjen mukaan ennen liikkumisvapauden rajoittamisen päätöksiä selvitettiin lapsen huoltajien ja lapsen mielipide. Edelleen kirjaamismerkintöjen mukaan päätökset on annettu tiedoksi lapsen huoltajille ja lapselle. Selvitys huomioon ottaen minulla ei ole aihetta epäillä, että päätöksentekomenettelyssä olisi toimittu asiassa lainvastaisesti tai muutoinkaan virheellisellä tavalla.

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut lastenkotia siitä, että lapsi joutui 30 päiväksi intensiiviseurantaan. Kysymys on ollut kuitenkin edellä mainituista liikkumisvapauden rajoittamispäätöksistä ja niihin liittyvästä laitoksen työntekijöiden järjestämästä intensiiviseurannasta. Liikkumisvapauden rajoittamispäätökset on lisäksi lopetettu välittömästi, kun edellytykset rajoituksen jatkamiselle ovat päättyneet. Kestoltaan liikkumisvapauden rajoittaminen oli selvityksen mukaan lyhyempi kuin kantelija on kirjoituksessaan todennut.

Kantelukirjoitus ja saatu selvitys ovat siten ristiriidassa keskenään. Minulla ei ole mahdollisuutta käytettävissäni olevin keinoin saada asiaan enää muuta selvitystä. Tämän takia kirjoitus ei anna aihetta tältä osin puoleltani enempään.

Kantelija on arvostellut lapsensa liikkumisvapauden rajoittamista heinäkuussa. Kantelijan mukaan liikkumisvapauden rajoittamista käytettiin rangaistuksena lapsen myöhästelyistä. Kantelija kertoo, että lapsen liikkumisvapautta tosiasiaassa rajoitettiin ilman päätöstä.

Hyvinvointipalvelujen ja lastenkodin antaman lausunnon ja selvityksen mukaan lapsi pyysi 7.7.2012 päästä toisen sijoitetun lapsen kanssa viettämään vapaa-aikaa kaupunkiin. Asiaa koskevien raporttimerkintöjen mukaan ”eillisten myöhästymisten vuoksi pojalle sanottiin että voi lähteä brunssin jälkeen kaupunkiin tai illalla päivällisen jälkeen.” Edelleen raporttimerkintöjen mukaan ”pojalle perusteltiin syyt, että eillisten myöhästymisten takia. Hän oli soittanut äidilleen ja kertonut, että rajaamme häntä ja kiellämme ulosmenon. Selvitin hänen äidilleen, että emme ole kieltäneet pojan menoa ulos, mutta valinta piti tehdä lähteekö kaupunkiin aamupäivällä vai illaksi ja (lapsi) valitsi aamupäivän”.

Lausunnon ja selvityksen mukaan kysymys on ollut lastenkodin sääntöjen noudattamisesta, ei liikkumisvapauden rajoittamisesta.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että lapsi sai lähteä kyseisenä päivänä ystäviensä kanssa laitoksen ulkopuolelle viettämään vapaa-aikaansa. Lapsen oikeutta poistua laitoksesta kuitenkin rajoitettiin lausunnossa ja selvityksessä kuvatulla tavalla. Perusteena tälle rajoitukselle olivat selvityksen mukaan kasvatukselliset syyt.

Totean, että sijaishuollossa olevalla lapsella on oikeus saada sijaishuoltopaikassaan hyvää hoitoa ja huolenpitoa. Sijaishuoltopaikan tulee hoitoa ja huolenpitoa järjestäessään asettaa lapselle tarvittaessa myös hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisia kasvatuksellisia rajoja. Erilaisilla kasvatukseen liittyvillä säännöillä ja rajojen asettamisella suojataan lapsen turvallisuutta, terveyttä ja kehitystä. Sääntöjen tarkoituksena on myös opettaa lasta ymmärtämään ympäröivän yhteiskunnan vaatimuksia sekä tässä tarkoituksessa edesauttaa lasta tekemään ikäkautensa ja kehitystasonsa mukaisia omia valintoja ja ratkaisuja. Säännöt eivät saa olla mielivaltaisia tai liiallisia. Ne eivät saa olla lapsen ihmisarvoa loukkaavia tai häntä vahingoittavia. Niitä annettaessa on huomioitava lapsen yksilölliset olosuhteet ja hänen yksilölliset tarpeensa. Kun kysymys on sijoitetusta lapsesta, on lapsen taustalle annettava merkitystä rajoja asetettaessa.

Minulle toimitetussa selvityksessä on katsottu, että kysymys on ollut kasvatuksellisten rajojen asettamisesta, joiden asettamiseen on vaikuttanut lapsen aikaisempi käyttäytyminen ja hänen tekemänsä valinnat. Kuten olen edellä todennut sen arviointi, milloin kysymys on lain tarkoittamasta rajoituksesta ja milloin taas kasvatuksellisista säännöistä on joskus vaikeaa. Totean, että kasvatukseen liittyvien sääntöjen ja ohjeiden tulee olla yleisesti hyväksytyjä, jolloin ne eivät saa esimerkiksi kestoiltaan, intensiteetiltään tai tavoiltaan poiketa oleellisesti niistä säännöistä, joita sen ikäisille lapsille yleensäkin asetetaan.

Saamastani selvityksestä ilmenee, että lapsi oli eri mieltä tehdystä rajoituksesta. Raporttimerkinnöistä voidaan päätellä, että sekä lapsi että äiti olivat eri mieltä lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa siitä, millä tavoin lapsen liikkumisvapautta tuli asiassa toteuttaa. Kirjausmerkintöjen mukaan ”äiti oli vihainen ja sanoi meidän toimineen laittomasti.” Edelleen kirjausmerkintöjen mukaan sanoi (äiti), että meillä pitää olla rajoittamispäätös, jotta poika voidaan pitää ilta (lastenkodissa)”.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös

tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Hallintolain 43 §:n mukaan hallintopäätös on annettava kirjallisesti. Kirjallisesta päätöksestä on käytävä ilmi päätöksen tehnyt viranomainen tai muu taho sekä päätöksen tekemisen ajankohta. Tämän lisäksi päätöksestä on käytävä ilmi asianosaiset keihin päätös välittömästi kohdistuu sekä päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai veloitettu taikka asia muutoin ratkaistu. Lastensuojelun 89 §:ssä on säädetty liikkumisvapauden rajoittamisen henkilöllisestä ulottuvuudesta, siis niistä henkilöistä, joilla on liikkumisvapauden rajoittamista koskevasta päätöksestä muutoksenhakumahdollisuus. Hallintokäyttölain 6 §:n mukaan valitusoikeus on sillä, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Valitusoikeus on siten sillä henkilöllä, jolle päätöksessä on nimenomaisesti asetettu jokin velvollisuus, rajoitus tai kielto tai jolta on evätty kokonaan tai osittain jokin oikeus tai etu.

Vaikka kysymys näyttääkin olleen sellaisesta kasvatuksellisesta toimenpiteestä, johon rajoitustoimenpidettä koskeva säännös ei olisi tullut sovellettavaksi, kohdistui lastenkodin työntekijän ratkaisu rajoittaa lapsen liikkumisvapautta kantelijan sekä hänen lapsensa oikeuksiin sillä tavoin kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Mielestäni erityistä merkitystä on asetettava myös sille, että lapsi ja hänen huoltajansa pitivät lastensuojelulaitoksen työntekijän menettelyä laittomana. Tämän vuoksi kantelijan ja hänen lapsensa oikeusturvaa paremmin toteuttava menettely olisi ollut, että lastenkodissa olisi toimivaltainen laitoksen työntekijä tehnyt liikkumisvapauden rajoittamista koskeva kirjallisen päätöksen siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. Kantelijalla ja hänen lapsellaan olisi tämän jälkeen ollut mahdollisuus tarvittaessa saattaa asia hallinto-oikeuden käsiteltäväksi. Hallinto-oikeus olisi voinut mahdollista valitusta tutkiessaan arvioida, täytyivätkö asiassa liikkumisvapauden rajoituksen edellytykset.

Asia ei anna aihetta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän hyvinvointipalvelujen ja lastenkodin huomiota edellä sanottuun.

3.3

Yhteydenpito

Kantelija on kirjoituksessaan arvostellut lastenkodin käytäntöä siitä, että hänen lapsensa ei saanut käyttää laitoksessa ollessaan omaa matkapuhelinta.

Lastenkodin selvityksen mukaan käytäntönä on, ”ettei nuorilla ole omia puhelimiaan käytössään laitosalueella. Nuori voi soittaa tarvittavat puhelunsa laitoksen puhelimista. Nuorella on mahdollisuus saada oma puhelin mukaansa poistuessaan laitosalueen ulkopuolelle esimerkiksi harrastukseen, lomille, kaupungille”.

Hyvinvointipalvelujen lausunnossa todetaan, että ”oman kännykän käytöstä ei myöskään ole linjauksia, joskaan rajaton käyttö ei liene perusteltua. Tässä tapauksessa laitoksen puhelin on kuitenkin pyynnöstä ollut käytettävissä.”

Arvioin asiaa seuraavasti.

Lastensuojelulain 54 §:n mukaan sijaishuollossa olevalle lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on säännöksen mukaan oikeus tavata vanhempiaan, sisaruksiaan ja muita hänelle läheisiä henkilöitä vastaanottamalla vieraita tai vierailemalla sijaishuoltopaikan ulkopuolella sekä pitää heihin muuten yhteyttä käyttämällä puhelinta tai lähettämällä tai vastaanottamalla kirjeitä tai niihin rinnastettavia muita luottamuksellisia viestejä taikka muita lähetyksiä.

Sijaishuollossa olevan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta ei ole voitu lastensuojelulain 30 §:ssä tarkoitetussa asiakassuunnitelmassa tai erityisistä syistä muutoin sopia lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheistensä kanssa.

Edellytykset yhteydenpidon rajoittamiselle on erikseen säädetty lastensuojelulain 62 §:ssä. Yhteydenpidon rajoittamisesta on tehtävä lastensuojelulain 63 §:n mukaan määräaikainen päätös. Yhteydenpidon rajoittamista koskevasta viranhaltijan päätöksestä voidaan valittaa hallintovalituksena toimivaltaiselle hallinto-oikeudelle.

Yhteydenpidon rajoittamista voidaan käyttää vain siinä määrin kuin se kussakin tapauksessa on laissa säädetyn tarkoituksen saavuttamiseksi välttämätöntä. Päätöstä tehtäessä on siten aina harkittava, voidaanko rajoituksen tarkoitus saavuttaa lievemmillä keinoilla. Yhteydenpidon rajoittaminen voi koskea lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiinsa tai muihin hänelle läheisiin henkilöihin. Rajoitus voi koskea myös yhteydenpidon määrää mutta myös sen toteuttamistapaa. Totean vielä, että matkapuhelimen käyttökieltoa voidaan arvioida myös lastensuojelulain 65 §:n 3 momentin mukaisena omaisuuden haltuunottoa koskevana asiana. Mielestäni kuitenkin matkapuhelimien yleistä käyttökieltoa koskevilla säännöillä on tosiasiallisesti yhteydenpidon rajoittamista koskeva luonne. Tämän vuoksi asiaa tulee arvioida yhteydenpidon rajoittamista koskevien lain säännösten perusteella. Joissain yksittäisissä tilanteissa saattaa olla perusteltua, että lapsen puhelin otetaan laitoksen haltuun siten kuin lastensuojelulain 65 §:n 3 momentissa on säädetty.

Edellä sanotun johdosta totean, että yhteydenpidon rajoittamisen voi täyttää myös sellainen menettely, jossa lastensuojelulaitos yleisesti omien sääntöjensä perusteella on määrännyt, etteivät sijoitetut lapset saa käyttää laitoksessa sijoitettuna ollessaan omassa käytössään olevaa matkapuhelinta.

Kuten olen edellä todennut, yhteydenpidon rajoittamisena ei voida pitää sellaista menettelyä, jossa kysymys on kasvatukseen liittyvästä rajojen tai sääntöjen asettamisesta. Kun lastenkodissa omien matkapuhelimien hallussapito on kaikilta kielletty, ei mielestäni kysymys enää ole normaaliin kasvatukseen liittyvistä säännöistä tai rajojen asettamisesta. Korostan tässä yhteydessä vielä, että laitoksen antaman hoidon ja huolenpidon sisällöllä saattaa olla myös merkitystä sen arvioinnissa, voidaanko tällaista yleistä kieltoa antaa. Jos kysymys on esimerkiksi hyvin vaikeahoitoisista lapsista tai esimerkiksi erityisen huolenpidon yksiköstä, saattaa olla perusteltua, että lapsen oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin eri välineillä rajoitetaan.

Pidän hyväksyttävänä kasvatukseen liittyvänä sääntönä ja rajoituksena esimerkiksi sellaista menettelyä, jossa lasten matkapuhelimien käyttöä rajoitetaan öiseen aikaan, mikäli näin turvataan lapsen tarvitsema riittävä lepo yöllä tai mikäli sille on muu hyväksyttävä peruste.

Mielestäni tällaisia hyväksyttäviä kasvatukseen kuuluvia puhelimen käyttöön liittyviä rajoituksia voidaan antaa esimerkiksi aikoina, joina lapsi käy koulua, lukee läksyjä, osallistuu laitoksen ohjattuun toimintaan tai esimerkiksi yhteisissä juhlissa tai ruokailutilanteissa. Kysymys on tällöin mielestäni tavanomaisista kasvatukseen tai hyvien tapojen omaksumiseen ja opetteluun liittyvistä käyttäytymissäännöistä. Tällaiset säännöt toteuttavat sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle kuuluvaa velvollisuutta huolehtia lapsen hyvästä hoidosta sekä kasvatuksesta.

Sen sijaan laitoksen asettama yleinen matkapuhelimen käyttökielto voi rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä hänelle läheisiin henkilöihin siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. Käyttökiellolla rajoitetaan tosiasiasa lapsen oikeutta päättää ja valita yhteydenpitotapa. Korostan vielä, että joissain tilanteissa saattaa olla lapsen hoidon ja huolenpidon kannalta perusteltua se, että lapsen oikeutta käyttää omaa matkapuhelintaan rajoitetaan tai se kielletään kokonaan siten kuin lastensuojelulaissa säädetään. Tällöin kysymys on kuitenkin aina yksilökohtaisesta harkinnasta.

Erityisesti lapseen kohdistuvista toimenpiteistä päätettäessä on valittava aina lapsen itsemääräämisoikeutta tai muuta lapselle kuuluvaa perusoikeutta kulloinkin vähiten rajoittava tai siihen vähiten puuttuva toimenpide. Lapsen oikeuksiin puuttuminen tai niiden rajoittaminen ei siis saa mennä pidemmälle kuin mitä toimenpiteen tavoitteen toteuttaminen välttämättä edellyttää.

Hyvinvointipalvelut on lausunnossaan todennut, että rajoitustoimenpiteiden ja kasvatukseen liittyvien lastensuojelulaitoksen sääntöjen rajanveto on epäselvä ja edellyttäisi asiaa koskevan ohjeistuksen antamista. Lausunnossa on todettu, että ”lastensuojelun toteutuksessa joudutaan pohtimaan rinnan lain tulkintaa ja toimien kasvatuksellista vaikutusta”.

Olen samaa mieltä siitä, että joissain tilanteissa on vaikea arvioida onko kysymys lain tarkoittamasta rajoitustoimenpiteestä vai kasvatukseen liittyvästä rajoituksesta. Tämän takia kantelijan kirjoitus ei anna aiheutta puoleltani muuhun kuin että kiinnitän hyvinvointipalvelujen huomiota edellä sanottuun.

3.3

Käyttövarojen maksaminen

Kantelija on arvostellut lastenkotia siitä, ettei hänen lapselleen maksettu käyttövaroja lapsen karkumatkan ajalta.

Lastensuojelulain 55 §:n mukaan kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoista avohuollon tukitoimena, sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, kunnan on huolehdittava, että hänen opintojaan ja harrastuksiaan tuetaan tarvittaessa taloudellisesti.

Taloudellisen tuen lisäksi lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä henkilökohtaisia tarpeita varten annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen seuraavasti:

- 1) alle 15-vuotiaalle lapselle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan; ja
- 2) 15 vuotta täyttäneelle lapselle tai nuorelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain 9 §:ssä säädetystä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä.

Säännöksen 3 momentin mukaan sijoitetulla lapsella on oikeus itse päättää käyttövaroina maksettujen varojen käytöstä sen estämättä, mitä holhustoimesta annetussa laissa säädetään. Säännöksen 4 momentin mukaan lapsen sijoituspaikan on pidettävä kirjaa lapselle annettujen käyttövarojen maksamisesta.

Lastenkodin antaman selvityksen mukaan laitoksessa oli käytäntönä, ettei karkumatkan ajalta maksettu lapselle käyttövaroja. Selvityksen mukaan käytäntöä on muutettu laitokseen määräämäni tarkastuksen jälkeen.

Totean, että lastensuojelulain säännökset eivät oikeuta maksettavaksi tulevien käyttövarojen vähentämiseen karkumatkan tai muiden lapsen laitoksesta poissaolojen ajalta. Tästä johtuen lastensuojelulaitoksella tai kunnalla ei ole oikeutta päättää käyttövarojen vähentämisestä lapsen poissaolojen ajalta.

Mikäli kantelijan lapselle ei ole maksettu käyttövaroja siten kuin lastensuojelulaissa säädetään, on kantelijalla ja hänen lapsellaan oikeus esittää käyttövarojen maksamista koskeva vaatimus hyvinvointipalveluille. Vaatimuksen johdosta asiasta on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös. Asia voidaan tarvittaessa saattaa viime kädessä tuomioistuimen tutkittavaksi.

3.4

Sopimaton käytös

Kantelija on arvostellut lastenkodin työntekijöiden käytöstä ja menettelyä ja pitänyt sitä epäasiallisena. Lastenkoti ei ole selvittänyt asiaa tarkemmin mutta on antamassaan selvityksessä pitänyt tällaista mahdollisesti tapahtunutta menettelyä epäammattillisena ja ilmoittanut tarvittaessa ryhtyvänsä asiassa työnjohdollisiin toimenpiteisiin. Tämän takia totean yleisesti seuraavaa.

Sosiaalihuollon asiakaslain 4 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää.

Hallintolain 9 §:ssä on säädetty hyvän kielenkäytön vaatimuksesta. Säännöksen mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä. Hyvään hallintoon kuuluu myös asianmukainen asiakaspalvelu. Tämä tarkoittaa muun muassa asiallista ja neutraalia kielenkäyttöä. Hallintoasian asianmukaiseen käsittelyyn kuuluu asiallinen käytös ja tähän liittyvä asianmukainen kielenkäyttö sekä suullisessa kanssakäymisessä että viranomaisen laatimissa, asiakasta koskevissa asiakirjoissa. Viranomaisen palveluksessa olevan tai viranomaisen toimeksiannosta toimivan on käytettävä sellaista kieltä ja sellaisia ilmaisuja, jotka ovat hyvän tavan mukaisia. Vaativassa lastensuojelutyössä murrosikäisten lasten kanssa työskennellessä tämä voi olla haasteellista. Tällöinkin kielenkäytön tulee olla asiallista ja lapsen kulloisenkin yksilöllisen tilanteen huomioivaa. Ammattimaisesti toimiva aikuinen ei saa menettää malttiaan tai provosoitua. Korostan, että lastensuojelulaitoksen henkilökunnan antama sijaishuollon järjestämiseen liittyvä kasvatustyö antaa laitokseen sijoitetuille lapsille esimerkkejä siitä, miten aikuiset eri tilanteissa käyttäytyvät. Tämän vuoksi tulee laitoksen hoitotyöstä vastaavien henkilöiden ja laitoksessa työskentelevien toimia siten, että sijoitetut lapset voisivat omaksua asiallisia käyttäytymismalleja ja hyviä tapoja.

4

TOIMENPITEET

Kiinnitän hyvinvointipalvelujen ja lastenkodin huomiota niihin näkökohtiin, joita olen edellä rajoitustoimenpiteistä ja lapsen kasvatukseen liittyvistä säännöistä esittänyt.

Korostan, että sijaishuollon valvontaa sekä erityisesti sen arviointia, vastaako sijaishuoltopaikka lapsen tarpeisiin ja onko sijaishuoltopaikka lapsen edun mukainen, on suoritettava muun ohella riittävän usein tehtyinä valvontakäynteinä, joihin tulee liittyä luottamuksellinen ja henkilökohtainen keskustelu lapsen kanssa. Sosiaalityöntekijällä on mielestäni jatkuvasti velvollisuus seurata ja arvioida lastensuojelulaitoksessa lapsesta tehtäviä asiakasmerkintöjä. Korostan, että rajoitustoimenpiteiden valvonta kuuluu lapsen sijoittajakunnalle. Sen on seurattava rajoitustoimenpiteiden käyttöä sekä laitoksen muuta

käytäntöä. Sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle kuuluu oikeus päättää lapsen hoidosta ja huolenpidosta ja siihen liittyvästä kasvatuksesta sijaishuollon aikana. Tämä merkitsee sitä, että lapsen sijoittaneella kunnalla on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsi saa sijaishuollon aikana sellaista hoitoa ja huolenpitoa josta on säädetty lapsenhuoltolain 1 §:ssä. Saatan tämän käsitykseni hyvinvointipalvelujen tietoon.

- - -

Lähetän tästä päätöksestäni myös jäljennöksen Etelä-Suomen aluehallintovirastolle.

Tiedossani on, että sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) tulee laatimaan lastensuojelun toimijoille ohjauskirjeen rajoitustoimenpiteiden ja kasvatustoimenpiteiden käytöstä lastensuojelun ympärivuorokautisessa hoidossa ja kasvatuksessa. Tämän takia lähetän tästä päätöksestäni jäljennöksen Valviralle.